

אך הבל כל אדם / תהילים פרק ל"ט

שאל יונתן וינגורט

דוד שותק. גם מול אנשים, וגם מול ה'. הוא מצדיק את הייסורים, ורק שואל כמה זמן הם יימשכו. דוד לא רוצה להיות כמו כל בני האדם שעסוקים בהבל, הוא יודע שה' עשה את מה שעובר עליו. ובכל זאת, בשל חיינו הקצרים – מבקשים אנו מה' שישמע תפילתנו בטרם נלך...

כותרת

המזמור מצביעה על כך שיש שני שותפים בחיבור המזמור – (1) למנצח לידותון, (2) מזמור לדוד. על ידותון נאמר (דבה"א טו, מא"ב): ועמקה הימן וידותון ושאר הברורים אשר נקבו בשמות להדות לה' כי לעולם חסדו. ועמקה הימן וידותון חצרות ומצלותים למשמיעים וכלי שיר האלהים ובני ידותון לשער. וניגוניו הפכו לניגוני נבואה, כמו שנאמר (דבה"א כה, א): ויבדל דויד ושרי הצבא לעבדה לבני אסף והימן וידותון [הנבאים] (הנביאים) בכנרות בנבלים ובמצלותים. אם כן, ניתן להבחין במזמור שלנו בין החלק אותו דוד אמר בעצמו, לחלק אותו אמר דוד על ידי ידותון (עפ"י בבא בתרא יד, ב).

חלקו הראשון של המזמור (כו. 50 מילים) מצביע על כאביו של דוד, ועל מאמציו לא לחטוא בלשונו: אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום, בעד רשע לנגדי (=כל עוד הרשע מולי). נאלמתי דומיה, החשיתי (=שתקתי) מטוב, וכאבי נעכר (=נהיה עכור). נראה, כי השתיקה הזו איננה מול ה' בלבד, כפי שנאמר על איוב (ב, י), בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו, אלא מול הרשע – בעד רשע לנגדי, ומעין מה שאמר ה' ללבן בחלום (בראשית לא, כד): השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע.

ואולם, חס לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש, ומתוך שלא יכולתי להתאפק – דברתי בלשוני לה', מבלי לחטוא, וביקשתי: הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא, אדעה מה (=מתי) חדל אני. הנה טפחות (=כמה טפחים, בקצרה) נתתה ימי, וחלדי (=זמן קיומי) כאין נגדה, אך הבל כל אדם נצב (=קיים), סלה. כלומר, על אף שדוד מחשה ושם מחסום לפיו, הוא שואל את ה' כמה זמן הוא עוד יסבול, ומציין שחיינו הם קצרים מאוד.

(א) למנצח (לידותון) לידותון, מזמור לדוד.

(ב) אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום, בעד רשע לנגדי.

(ג) נאלמתי דומיה, החשיתי מטוב, וכאבי נעכר.

(ד) חס לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש, דברתי בלשוני.

(ה) הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא, אדעה מה חדל אני.

(ו) הנה טפחות נתתה ימי, וחלדי כאין נגדה, אך הבל כל אדם נצב, סלה.

(ז) אך בצלם יתהלך איש, אך הבל יהמיון, יצבר ולא ידע מי אספם.

(ח) ועתה מה קויתי אדוני? תוחלתי לך היא.

(ט) מכל פשעי הצילני, חרפת נבל אל תשימיני.

(י) נאלמתי, לא אפתח פי, בי אתה עשית.

(יא) הסר מעלי נעך, מתגרת ירך אני בליתי.

(יב) בתוכחות על עון יסרת איש, ותמס בעש חמודו,

אך הבל כל אדם, סלה.

בחלקו השני של המזמור (ויב, 53 מילים) מצביע דוד על החושך בו אדם מתהלך, מבלי לדעת שה' הוא המייסר אותו: אך בצלם (=בצלמות, בחושך) יתהלך איש, אך הבל יהמיון (=ידברו, בני האדם), יצבר (=יאסוף, רכוש) ולא ידע מי אספם. ועתה מה קויתי אֲדַנְיָ? תוחלתי (=תקותי) לך היא. מכל פשעי הצילני, כדי שלא אגיע לחרפת נבל (=בושת הרשע) אל תשימני. נאלמתי, לא אפתח פי, כי אתה עשית את מה שעובר עלי. הסר מעלי נגעך, שכן מתגרת ידך אני כלייתי. בתוכחות על עון יסרת איש, ותמס כעש חמודו (=מוססת כמו עש שאוכל בגדים את לבושו), אך הבל כל אדם, סלה.

(ג) שְׁמַעַה תְּפִלְתִּי ה' וְשׁוּעָתִי הַאֲזִינָה, אֶל דְּמַעְתִּי אֶל תַּחֲרֹשׁ, בִּי גַר אֲנֹכִי עִמָּךְ, תּוֹשֵׁב בְּכָל אַבּוֹתַי.
(ד) הֲשַׁע מַמְנִי וְאַבְלִיגָה, בְּטָרַם אֶלְךָ וְאִינְנִי.

שני החלקים הללו מפי משורר אחד נאמרו, ובעוד החלק הראשון מצביע על הייסורים והכאב ומתוך הקושי מבקש דוד לדעת כמה זמן הוא עוד יסבול, מצביע החלק השני על כך שכל בני האדם הולכים בחושך, ואינם יודעים שה' הוא המייסר אותם. כאן מבקש המשורר לא להיות כמו כולם, ולדעת שה' עשה את כל מה שעובר עליו.

נראה, כי דוד מצדיק על עצמו את הדין במזמור זה, וברור לו שכל ייסוריו באים מה'.

מזמור זה דומה לדברי דוד כאשר קלל אותו שמעי בן גרא (שמו"ב טז, הי"ב): וְכָא הַמְלִיךְ דָּוִד עַד בַּחוּרִים, וְהִנֵּה מָשָׁם אִישׁ יוֹצֵא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית שְׁאוּל וְשָׁמוּ שְׁמַעִי בֶן גְּרָא, יֵצֵא יִצְוֵא וּמְקַלֵּל. וַיִּסְקַל בְּאַבְנִים אֶת דָּוִד וְאֶת כָּל עַבְדֵי הַמְלִיךְ דָּוִד וְכָל הָעָם וְכָל הַגְּבָרִים מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ. וְכֵן אָמַר שְׁמַעִי בְּקִלְלוֹ: "צֵא, צֵא, אִישׁ הַדָּמִים וְאִישׁ הַבְּלִיעַל! הַשִּׁיב עֲלֶיךָ ה' כָּל דְּמֵי בֵּית שְׁאוּל אֲשֶׁר מָלַכְתָּ (תחתו)תְּחַתִּיו, וַיִּתֵּן ה' אֶת הַמְּלוּכָה בְּיַד אַבְשָׁלוֹם בְּנֵה, וְהִנֵּה בָרַעְתָּךְ כִּי אִישׁ דָּמִים אָתָּה". וכאשר הציע אבישי בן צרויה להסיר את ראשו אמר לו המלך: "מה לי ולכם בני צרויה, (כי) כֵּה יִקְלַל (וכי) כִּי ה' אָמַר לוֹ 'קַלֵּל אֶת דָּוִד' וּמִי יֹאמַר 'מְדוּעַ עָשִׂיתָ כֵּן?'". וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אַבְיָשִׁי וְאֶל כָּל עַבְדָּיו: "הִנֵּה בְנֵי אֲשֶׁר יֵצֵא מִמְּעֵי מִבְּקֶשׁ אֶת נַפְשִׁי, וְאַף כִּי עָתָה בֶן הַיְמִינִי – הִנָּחוּ לוֹ וְיִקְלַל, כִּי אָמַר לוֹ ה'. אוֹלֵי יִרְאֶה ה' (בעונו)בְּעֵינַי, וְהָשִׁיב ה' לִי טוֹבָה תַּחַת קִלְלָתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה".

אמנם, חילוק יש בין הסיפור על שמעי בן גרא והמזמור שלנו, שכאן השתיקה של דוד היא רק כלפי הרשע, אך מה' הוא מבקש שיודיע לו כמה זמן יימשך הסבל והייסורים.

סיום המזמור הוא: שְׁמַעַה תְּפִלְתִּי ה' וְשׁוּעָתִי הַאֲזִינָה, אֶל דְּמַעְתִּי אֶל תַּחֲרֹשׁ, כִּי גַר אֲנֹכִי עִמָּךְ, תּוֹשֵׁב בְּכָל אַבּוֹתַי. הֲשַׁע (הרפה) מַמְנִי וְאַבְלִיגָה (=ואתחזק), בְּטָרַם אֶלְךָ וְאִינְנִי. נראה, כי סיום זה נאמר מפי ידותון. כלומר, המזמור עצמו הוא על כך שכאשר יש רשע לנגד דוד, הוא ממשיך לשתוק ושומר מחסום לפיו. גם כאשר הוא מדבר, הוא רק שואל כמה זמן יימשכו הייסורים הללו, שכן חיי האדם קצרים הם. יחד עם זאת, דוד מודע לכך שהייסורים באים על חטא, וברור לו שאת כל מה שנעשה לו – עשה ה'. בסיום המזמור, הופכת הבקשה "הוֹדִיעֵנִי ה' קְצֵי וּמִדַּת יָמֵי מַה הִיא" לתביעה. כלומר, כיוון שחיי האדם קצרים כל כך, והוא גר ותושב, מבקש המשורר מה' שירפה ממנו. בכך הפך המזמור ממזמורו של דוד למזמור הניתן למנצח, ומאפשר לכולנו להזהות איתו.

להאזנה לשיעור על פרק ל"ט:
peneyhamenora.com/tehilim/39
או חפשו באפליקציות הפודקאסטים
"שיעורים בספר תהילים"

לתגובות ולהצטרפות לרשימת התפוצה:
weingort@gmail.com

